

Колісник-Гуменюк Юлія Ігорівна

Старший науковий співробітник

відділу професійно-практичної підготовки

Львівського науково-практичного центру

інституту ПТО НАПН України

ОСНОВНІ НАПРЯМИ НАЦІОНАЛЬНОГО ВИХОВАННЯ УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ У ПТНЗ ХУДОЖНЬОГО ПРОФІЛЮ

Анотація

У статті розглядається роль гуманізації, національного, патріотичного та естетичного виховання, мета яких полягає у підвищенні рівня загальної культури особистості через: формування в учнів наукового світогляду і творчого мислення; реалізацію професійної спрямованості змісту освіти; розкриття професійних якостей, аспектів професійних знань та діяльності; створення умов для розвитку особистісних якостей майбутніх фахівців народних художніх промислів.

Ключові слова: національне виховання, патріотичне виховання, естетичне виховання, духовність, гуманізація, культура, професійно-технічна освіта, художня освіта.

Характерною особливістю сучасного суспільства є відродження національної свідомості, відродження духовно-моральних цінностей. У зв'язку з цим однією з найактуальніших проблем діяльності художніх навчальних закладів є гармонійне поєднання національного виховання спеціалістів з професійним становленням.

Метою дослідження є комплексний аналіз проблеми національного виховання у художніх професійно-технічних закладах освіти.

Актуальність даної теми полягає в необхідності національного виховання в ПТНЗ, особливо, коли мова йде про дитину в якій формується світогляд. Тому

виховання, яке спрямоване на пізнання історії, звичаїв, культури власного народу, вкрай актуальне.

Просвітитель українського народу Т. Шевченко вважав, що лише знання, освіченість українського народу здатні врятувати українців від жорстокого гноблення та неволі. „Кобзар” Т. Г. Шевченка сповнений педагогічних повчань, переконань і думок, які базувалися на вихованні та повчанні молодого покоління. Поет розумів, що освіта повинна даватися разом з усебічним вихованням людини і поєднуватися з національною традицією, що освіта повинна йти разом із моральним піднесенням людини і виробленням твердих національних переконань.

І.Я. Франко також стверджував, що навчальний процес необхідно спрямовувати на розумове, фізичне і моральне виховання учнів, прищеплення їм любові до рідного слова, його краси, милодійності. Молодь потрібно знайомити з народною творчістю, з художньою літературою, з історією рідного краю, щоб вона могла самостійно зрозуміти, оцінити і зробити висновки з отриманих знань.

Г.П. Васянович зазначає, оскільки не тільки наше суспільство, але й все людство потребує кардинальних змін людської поведінки, спрямованої на гуманність, добро, красу, то необхідна загальна наукова технологія розвитку й виховання особистості [1, с. 192].

Кожна людина має духовні потреби, які виявляються відповідно до її поведінки та світогляду. Надання природодоцільної підтримки особистості молодій людині сприятиме розвитку природодоцільної духовності, що сприяє самоорганізації, саморегуляції, самовизначенню свого морального й духовного становлення в житті. Водночас долучення до культури формує інтелектуальні, моральні, естетичні інтереси людини, розвиває її духовні потреби, які впливають на спосіб життя, ціннісні орієнтації, мотиви, інтереси та ідеали, на активне ставлення до навколишньої дійсності та відображають рівень духовної культури суспільства.

Духовно-виховний вплив на свідомість і підсвідомість особистості має мистецтво. Його духовна й виховна спрямованість пов'язана з культурним життям нації. Вона відображає культурний ріст нації, її традиції, стимулюючи розвиток національної культури і впливаючи на створення модерних духовних цінностей, підтримує й посилює інтерес до звичаїв і обрядів, мови та стилістики національного мистецтва. Мистецтво як вагомий компонент національного виховання через естетичне та світоглядне переживання художніх творів сприяє національному розвитку особистості.

Тому професійна підготовка майбутніх фахівців художніх промислів ставить за мету не лише формування системи знань, умінь, навичок, розвиток особистісних якостей, що відповідають вимогам майбутньої професійної діяльності, а й розвиток самої особистості, що передбачає залучення її до системи гуманістичних, загальнолюдських цінностей. Загальнолюдські цінності об'єднують цінності культури, духовної діяльності, оцінок, моральної свідомості. Духовна потреба кожної людини в самоцінності пов'язана з механізмом саморегуляції та виникає в процесі духовно-практичної і креативно-перетворювальної діяльності.

Як зауважує О. М. Куцевол, креативність індивіда визначається багатьма чинниками: потребами й запитамі суспільства; конкретними економічними та соціальними умовами; загальним обсягом знань і досягнень у певній галузі діяльності; можливостями людської свідомості; біологічними та психологічними особливостями конкретного суб'єкта; його інтелектуальними здібностями, рівнем знань та життєвим досвідом; особистісними рисами тощо [5]. У такий спосіб вона виступає джерелом активності відпрацювання власних переконань і цінностей.

Зважаючи на це, процеси професійного навчання та виховання не можна відокремлювати, вони пов'язані між собою і сприяють активізації розвитку професійних якостей особистості.

С. У. Гончаренко обґрунтовує гуманізацію виховання як принцип, що вимагає від педагогів поваги до прав, свобод і позицій вихованця, висунення до

нього розумно сформульованих вимог, поваги до прав людини, доведення до свідомості учня конкретних цілей його виховання, непримусового формування необхідних якостей, відмови від покарань, визнання права особистості на повну відмову від формування якостей, які суперечать переконанням людини [2, с.158]. Акцентується увага на процесі самовиховання, який має супроводжувати фахівця впродовж усього життя. Серед компонентів виховної роботи в цьому напрямі відзначимо національно-патріотичне виховання, яке спрямоване на розвиток моральних почуттів учнів й сприяє формуванню громадянської позиції, відповідальності, виробленню в них потреби поводити себе згідно з моральними нормами, прийнятими в суспільстві.

За висловом О. В. Шестопалюка громадянськість – це фундаментальна духовно-моральна якість, світоглядно-психологічна характеристика особистості, що має культурологічні засади. Завдяки їй уможлиблюється втілення в життя сукупності соціальних, політичних, громадянських прав, інтеграція особистості в культурні й соціальні структури суспільства [11, с. 33].

До громадянських цінностей особистості належать патріотизм, почуття відповідальності, потреби самореалізації й самоствердження; інтерес до історії рідного краю, збереження й примноження історичних цінностей; усвідомлення свого етносу; правові цінності, відповідальність за свої дії; пошана до рідної мови та традицій. Щоб відродити націю, сформувати в людині національну гідність потрібно: відмовитись від почуття національної меншовартості; від почуття національно неповноцінності; висвітлювати правдиву історію українського народу [12, с.173].

Ще на початку ХХ ст. М. Євшан підкреслював, що «пробудження і витворення історичної свідомості, усвідомлення та показ історичного буття нації – це головне завдання національного виховання» [3].

Національний характер освіти України ґрунтується на культурно-історичних цінностях українського народу, його традиціях і духовності. На основі педагогічної спадщини Київської Русі, доби українського козацтва, світоглядної парадигми Володимира Мономаха, Петра Могили, Г.Сковороди,

Т.Шевченка, І.Франка, Я.Чепіги, С.Русової, Г.Ващенко, В.Сухомлинського та інших видатних українських мислителів. Сучасна освіта утверджує українську національну ідею, сприяє розвитку культури українського народу. Вона спрямована на формування національних цінностей і водночас сприяє оволодінню особистістю багатствами світової культури. [9].

Патріотичне виховання молоді – це комплексна, системна і цілеспрямована діяльність органів державної влади та органів місцевого самоврядування, громадських організацій, сім'ї, інших соціальних інститутів щодо формування у молодого покоління високої патріотичної свідомості, почуття вірності, любові до України, турботи про благо народу, готовності до виконання громадянського і конституційного обов'язку із захисту національних інтересів, незалежності України.

В Україні було затверджено «Загальнодержавну програму патріотичного виховання молоді на 2004-2008 роки», яка визначає основні шляхи розвитку системи патріотичного виховання підрастаючого покоління з урахуванням досвіду і досягнень минулого, сучасних реалій та проблем, тенденцій розвитку українського суспільства. Згідно з цією програмою патріотичне виховання молоді спрямоване на формування і розвиток особистості, якій притаманні людська гідність, висока національна самосвідомість, культура міжетнічних відносин, гуманістична мораль, виконання положень національного законодавства, вміння цивілізованим шляхом відстоювати свої права і свободи, сприяючи громадянському миру і злагоді в суспільстві. В Україні, яка є поліетнічною державою, патріотичне виховання відіграє особливо важливу роль, оскільки воно покликане сприяти формуванню соборності України, яка є основою української національної ідеї [4].

Проблему патріотичного виховання, його форми і зміст вивчали: Р. Беланова, Г. Бійчук, А. Бойко, Н. Боярська, Г. Васянович, О. Вишневський, О. Гевко, В. Гнатюк, Я. Гнутель, І. Демидова, Н. Іванкова, Г. Іванюк, О. Масляницька, В. Каюков, С. Клепко, Г. Кловак, В. Ткаченко, П. Кононенко, М.

Кошіль, Л. Крамаренко, О. Красовська, О. Озірний, Р. Осипець, Л. Павленко та ін.

Вирішальну роль у патріотичному вихованні на рівні із сім'єю відіграє навчальний заклад, який повинен дати першооснову національного виховання. Навички аналізу, систематизації і класифікації отриманої інформації допоможуть учню застосувати здобуті знання для розвитку освіти, науки і культури. Щоб результат був помітний, самі вчителі мають працювати над самовдосконаленням, підвищенням своєї педагогічної майстерності, загальної та професійної культури [6].

Національне виховання є історичним виявом загальнолюдського гуманістичного і демократичного виховання. Таке виховання забезпечує етнізацію молоді як необхідний і невід'ємний складник їх соціалізації.

Головною метою національного виховання є набуття молоддю соціального досвіду, успадкування духовних надбань українського народу, досягнення високої культури міжнаціональних взаємин, формування у молодій людини, незалежно від національної приналежності, рис громадянина Української держави, розвиненої духовності, моральної, художньо-естетичної, правової, трудової, екологічної культури.

Питання національного виховання досліджували Г. Дежнюк, Н. Палій, О. Петренко, В. Постовий, С. Ращупкіна, О. Руденко, А. Титаренко, Д. Тхоржевський, М. Хайрутдинов, Л. Шемет, О. Шрамко, Н. Шроль, П. Щербань. Тему формування національної свідомості в процесі навчання розробляли Ю. Бондаренко, П. Гомон, О. Гребницька, Н. Дяченко, Т. Дятленко, Я. Журецький, Л. Кисленко, Г. Клочек, Н. Кравченко, Т. Нікішина, Л. Ржепецький, Т. Савченко, К. Соп'яненко, В. Сухенко, О. Тесленко, Л. Ярошенко та ін.

Основні завдання національного виховання є загальними для усіх навчальних закладів та для суспільства в цілому. Вони полягають у: забезпеченні умов для самореалізації особистості; формуванні національної свідомості і людської гідності; вихованні правової культури, яка передбачає повагу до Конституції, законодавства України, державної символіки, знання та

дотримання законів; вихованні поваги до батьків, старших, культури та історії рідного народу; формуванні мовної культури; утвердженні принципів загальнолюдської моралі: правди, справедливості, милосердя, патріотизму, доброти та інших добродійностей; культивуванні кращих рис української ментальності – працелюбності, індивідуальної свободи, глибокого зв'язку з природою, толерантності, поваги до жінки, любові до рідної землі; формуванні почуття господаря й господарської відповідальності, підприємливості та ініціативи, підготовка дітей до життя в умовах ринкових відносин; забезпеченні повноцінного розвитку дітей і молоді, охорони й зміцнення їхнього фізичного, психічного та духовного здоров'я; формуванні соціальної активності та відповідальності особистості через включення вихованців у процес державотворення, реформування суспільних стосунків; прищепленні глибокого усвідомлення взаємозв'язку між ідеями індивідуальної свободи, правами людини та її громадянською відповідальністю [7].

Враховуючи ці чинники, ми усвідомлюємо, що розбудова демократії в Україні неможлива без розумної мислячої людини, тому педагоги повинні звернути увагу на розвиток розумових здібностей, нахилів, талантів учнів; стимулювати мотивації до навчання. Окреме місце тут надається діяльності сім'ї, школи і церкви, які мають акцентувати свою увагу на розвитку морального виховання. Саме воно зорієнтоване на засвоєння людиною вічних норм співжиття. Попри деяку расову культурну чи національну специфіку, як підкреслює О. Вишневський, вони у своїй основі є однаковими для всіх людей і народів. Лише визнання факту існування вічних, абсолютних ідеалів і прищеплення дітям віри в них можна вважати надійною основою побудови системи сучасного українського виховання [8, с. 105].

Виховання найкраще здійснюється через освіту, під час навчально-виховного процесу. Саме через освіту йде становлення індивіда як особистості та громадянина. «Система освіти продовжує залишатися одним із головних соціальних і моральних бастионів будь-якої країни, здатним консолідувати

націю, найважливішим інструментом успішного здійснення соціально-економічних реформ» [10, с. 288].

На кожному етапі свого розвитку українське національне виховання вбирало кращі здобутки світової культури, які відображались в акумульовані в народних традиціях і звичаях, що стверджують добро, любов, красу, справедливість в усіх сферах життя. Правильно організоване національне виховання формує повноцінну особистість, індивідуальність, патріота, основними рисами якого є гідність, совість і честь.

Порушена проблема не вичерпується результатами нашого дослідження, оскільки розглянуте питання є дуже складним і багатограним.

Література

1. Васянович Г.П. Педагогічна етика: навч-метод. посіб. для викл. і студ. вищ. навч. закл. : / Григорій Васянович —Л.: Норма, 2005. — С. 343.
2. Гончаренко С. У. Гуманізація освіти / С. У. Гончаренко // Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України ; гол. ред. В. Г. Кремень. — К. : Юрінком Інтер, 2008. — С. 156—158.
3. Євшан М. Національне виховання // Україна. — 1991. — № 9. — С. 9 – 10.
4. Закон України Про Загальнодержавну програму підтримки молоді на 2004-2008 роки № 1281-IV від 18 листопада 2003 року [Електронний ресурс] — Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1281-15>.
5. Куцевол О. М. Роль креативного середовища у формуванні творчої особистості в її онтогенезі / О. М.Куцевол // Креативна педагогіка : наук.-метод. зб. / Академія міжнародного співробітництва з креативної педагогіки. — Вінниця, 2010. — Вип. 1. — С. 63—68.
6. Нова роль викладача [Професор О. Пономарьов.] [Електронний ресурс] — Режим доступу : <http://polytechnic.kpi.kharkov.ua/ViewArticle.asp?id=60>.
7. Сутність національного виховання. [Електронний ресурс] — Режим доступу : <http://www2.znz.edu-ua.net/storage/200.doc>.
8. Теоретичні основи педагогіки : Курс лекцій / За ред. О. Вишневського. — Дрогобич: Відродження, 2001. — 234 с.
9. Указ Президента України Про Національну доктрину розвитку освіти №347/2002 від 17 квітня 2002 року [Електронний ресурс] — Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/347/2002>.
10. Шейко В. М. Культура. Цивілізація. Глобалізація (кінець ХІХ — початок ХХІ ст.). В 2 т. Т. 2 : монографія / В. М. Шейко. — Х. : Основа, 2001. — 399 с. — Бібліогр. : 866 назв.
11. Шестопалюк О. Громадянська освіта як фактор формування громадянських компетентностей сучасної молоді / Олександр Шестопалюк // Рідна школа. — 2010. — №3 (963). — С. 33—35.
12. Щербань П. Національне виховання в сім'ї / П.Щербань. — К.: Либідь, 2000. — 254 с.